

ARS TRANSLATORICA VIII

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Філологічний факультет
Кафедра романо-германської філології

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики

**ARS
TRANSLATORICA**

**ВИПУСК
VIII**

РІВНЕ - 2023

УДК 81'255.2

A 80

Ars Translatica: зб. перекладів / Упорядники: О.В. Константінова, О.П. Демиденко. Рівне: РДГУ, 2023. Вип. 8. 179 с.

A 80 Ars Translatica: The Collection of Translations / Compilers: O.V. Konstantinova, O.P. Demydenko. Rivne: RSUH, 2023. Issue 8. 179 p.

У збірник увійшли українські переклади з невеликих художніх та публіцистичних творів або уривків з них англійською, німецькою, новогрецькою, польською та французькою мовами, а також переклади українських творів англійською і французькою. Збірник призначений для всіх, хто цікавиться проблемами перекладознавства.

The Collection includes Ukrainian translations of English, German, Modern Greek, Polish, and French pieces of fiction, poetry, and journalism, as well as English and French translations of Ukrainian texts. The Collection is intended for a wide circle of admirers of the theory and practice of translation.

УДК 81'255.2

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальні редактори – **Константінова О.В.**, канд. філол. наук, доцент;

Демиденко О.П., канд. пед. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Аладько Д.О., канд. філол. наук, доцент; **Бондар Л.В.**, канд. пед. наук, доцент;

Буць Ж.В., канд. філол. наук, доцент; **Завадська В.В.**, канд. філол. наук,

доцент; **Кривенко С.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Куликова В.Г.**, канд.

філол. наук, доцент; **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд.

філол. наук, доцент; **Павлова О.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Павловська Л.О.**,

канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент;

Школяр Л.В., канд. пед. наук, доцент; **Romain David** (L'école Raspail, le Havre, France).

Рекомендовано до друку Вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 9 від 31.08.2023 р.)

©Автори публікацій, 2023

©Рівненський державний гуманітарний університет, 2023

©Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2023

Обкладинку створено за допомогою III-генератора зображень Midjourney

ЗМІСТ

ПЕРЕКЛАДИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

<i>Василь Стефаник</i> КАМІННИЙ ХРЕСТ	<i>Жанна Буць, Арина Менчук, Дарина Парчевська, Олександра Рибчук, Марина Шевченко</i> LA CROIX SUR LA COLLINE	7
<i>Микола Хвильовий</i> Я (РОМАНТИКА)	<i>Жанна Буць, Анна Ніколайчук, Софія Оніщук, Дарина Парчевська, Олександра Рибчук, Марина Шевченко</i> MOI (MA FACETTE ROMANTIQUE)	25
<i>Василь Симоненко</i> ВЕСІЛЛЯ ОПАНАСА КРОКВИ	<i>Лілія Школяр, Дарина Парчевська</i> MARIAGE D'OPANAS KROKVA	58
<i>Григор Тютюнник</i> ТРИ ЗОЗУЛІ З ПОКЛОНОМ	<i>Леся Бондар, Вікторія Куликова, Анна Ніколайчук, Софія Оніщук</i> TROIS COUCOUS AVEC DES EXCUSES	61
<i>Суспільне ТБ</i> ЩОДЕННИК ВЦІЛІЛОЇ	<i>Дмитро Аладько</i> SURVIVOR'S DIARY	69
<i>Мирослава Кирильчук</i> НАЙКОРОТША ЄВАНГЕЛІЯ...	<i>Олена Константинова</i> THE SHORTEST GOSPEL...	84
ПЕРЕКЛАДИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ		
<i>Werner Baumann</i> WAR-TRIGGERED FOOD CRISIS NEEDS ATTENTION NOW	<i>Софія Мелещук</i> ПРОДОВОЛЬЧА КРИЗА, ЩО Є НАСЛІДКОМ ВІЙНИ, ПОТРЕБУЄ НЕГАЙНОЇ УВАГИ	86
<i>Keith Duggan</i> UNCOVERING THE BURIED DIARY OF AN EXECUTED UKRAINIAN WRITER	<i>Валерія Мельник, Неоніла Коломієць</i> ВІДНАЙДЕНИЙ ЩОДЕННИК РОЗСТРІЛЯНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА	91
<i>The Economist</i> UKRAINE'S COMING COUNTER- OFFENSIVE MAY SHAPE ITS FUTURE— AND EUROPE'S	<i>Мирослава Вишневецька</i> ОЧІКУВАНИЙ КОНТРНАСТУП МОЖЕ ВИЗНАЧИТИ НЕ ЛИШЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ, АЛЕ Й УСІЄІ ЄВРОПИ	104
<i>Ben Farmer</i> HOW THE TRAUMA OF WAR IS TAKING IT'S TOLL ON UKRAINE'S CHILDREN	<i>Анжела Павлів</i> ЯК ТРАВМА ВІЙНИ ВПЛИВАЄ НА ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	107
<i>Charlotte Higgins</i> WHY AM I LEARNING UKRAINIAN? BECAUSE LANGUAGE IS POLITICAL FOR THE COUNTRY I'VE GROWN TO LOVE	<i>Ірина Осадчук</i> ЧОМУ Я ВІВЧАЮ УКРАЇНСЬКУ? ТОМУ ЩО МОВА Є ВАЖЛИВОЮ ДЛЯ КРАЇНИ, ЯКУ Я ПОЛЮБИЛА ...	111
<i>Craig Hooper</i> UKRAINE'S SHIFT TO A NEW NATO ARSENAL IS UNPRECEDENTED - AND INEVITABLE	<i>Ангеліна Федорова</i> ПЕРЕХІД УКРАЇНИ ДО НОВОГО АРСЕНАЛУ НАТО Є БЕЗПРЕЦЕДЕНТНИМ І НЕМИНУЧИМ	117
<i>Alfred Edward Housman</i> THE LADS IN THEIR HUNDREDS...	<i>Віктор Марач</i> ХЛОПЦІ СОТНЯМИ...	124
<i>John Lennon & Yoko Ono</i> HAPPY XMAS (WAR IS OVER)	<i>Марія Панасюк</i> «ІЗ РІЗМ ВСІХ (ГОДІ ВЖЕ ВОЄН)»	125
<i>Yoko Ono</i> 50 YEARS AGO, JOHN AND I HAD THE IDEA TO DO THE «WAR IS OVER!»	<i>Марія Панасюк</i> 50 РОКІВ ТОМУ У НАС З ДЖОНОМ ВИНИКЛА ІДЕЯ ПРОВЕСТИ КАМПАНІЮ «ГОДІ ВЖЕ ВОЄН!» ..	127
<i>Måneskin</i> GASOLINE	<i>Марія Панасюк</i> БЕНЗИН	129

<i>Isaac Rosenberg</i> BREAK OF DAY IN THE TRENCHES	<i>Софія Виграновська</i> СВІТАНОК В ОКОПАХ	133
<i>Benjamin Sledge</i> NO ONE HAS ADDRESSED WHY RUSSIA INVADED UKRAINE (SO I'LL DO IT)	<i>Аліна Мізинець, Катерина Андріюк</i> НІХТО НЕ АНАЛІЗУВАВ ПРИЧИНУ ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ (ТОМУ ЦЕ ЗРОБЛЮ Я)	134
<i>Susan Sontag</i> REGARDING THE PAIN OF OTHERS	<i>Марія Панасюк</i> ДИВЛЯЧИСЬ НА БІЛЬ ІНШИХ	142
<i>Sting</i> RUSSIANS	<i>Марія Панасюк</i> РОСІЯНАМ	147
<i>Michael Schwartz, Marc Santora</i> «PYRRHIC VICTORY»: RUSSIA CLAIMS BAKHMUT, BUT AT WHAT COST?	<i>Неоніла Коломієць</i> ПІРРОВА ПЕРЕМОГА: РОСІЯ ЗДОБУВАЄ БАХМУТ, ПРОТЕ ЯКОЮ ЦІНОЮ?	149
ПЕРЕКЛАДИ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ		
<i>Kirstin Schwab</i> – SICHER?	<i>Олена Степанюк</i> БЕЗПЕЧНО?	157
<i>August Stramm</i> FEUERTAUFE	<i>Олена Степанюк</i> БОЙОВЕ ХРЕЩЕННЯ	159
<i>August Stramm</i> KRIEGGRAB	<i>Олена Степанюк</i> ВІЙСЬКОВА МОГИЛА	160
ПЕРЕКЛАДИ З НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ		
<i>Αγγελική Κριαρίδου</i> «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ 13»: ΤΟ «ΣΤΑΛΙΝΙΚΟ» ΣΧΕΔΙΟ ΕΞΟΝΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΔ	<i>Кіра Верещазіна</i> ОПЕРАЦІЯ 13: СТАЛІНСЬКИЙ ПЛАН ЗНИЩЕННЯ ГРЕКІВ СРСР	161
ПЕРЕКЛАДИ З ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ		
<i>Alicja Korek</i> PIOSENKA O KOŃCU ŚWIATA	<i>Олена Степанюк</i> ПІСЕНЬКА КІНЦЯ СВІТУ	164
<i>Renata Teresa Korek</i> POLE	<i>Олена Степанюк</i> ПОЛЕ	166
<i>Renata Teresa Korek</i> ZAPISY Z ZASYPANEJ PIWNICY	<i>Олена Степанюк</i> ЗАПИСИ ІЗ ЗАСИПАНОГО ПІДВАЛУ	167
<i>Renata Teresa Korek</i> WOŁANIE	<i>Олена Степанюк</i> ВОЛАННЯ	169
ПЕРЕКЛАДИ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ		
<i>Serge Ouaki</i> SUR LA TERRE ET DANS LE CIEL...	<i>Олена Степанюк</i> НА ЗЕМЛІ І В НЕБІ...	170
<i>Serge Ouaki</i> ECRIT TOUJOURS PENDANT LE SIÈGE DE MARIUPOL	<i>Олена Степанюк</i> НАПИСАНО ПІД ЧАС ОБЛОГИ МАРІУПОЛЯ	172
<i>Serge Ouaki</i> PARMI LES OMBRES DE MON PASSÉ	<i>Олена Степанюк</i> СЕРЕД ТІНЕЙ МОГО МИНУЛОГО	173
ПРИМІТКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ		174
ВІДОМОСТІ ПРО ПЕРЕКЛАДАЧІВ		177

Ne me juge pas durement. Mais je n'ai jamais dit des mensonges à personne, et je ne le ferai pas maintenant. J'entends chaque jour que l'âme malheureuse de Marfa se promène quelque part près de moi. Sofia, va la voir et dis-lui, que je lui ai envoyé, comme le chantait aux foires de Zinkiv¹⁷ le joueur de bandoura¹⁸ non-voyant, trois coucous avec mes excuses, mais je ne sais pas s'ils survoleront la Sibérie¹⁹ aveugle, ou tomberont de froid.

(« Sibérie aveugle » a été barré avec de l'encre noire épaisse par une main hésitante, et en haut la même main a écrit à nouveau: «Sibérie aveugle»).

Va chez elle, mon seul amour au monde, ma Sofia ! Peut-être qu'elle rappellera son âme, et alors je l'oublierai, au moins pour un instant.

Je t'embrasse et porte le berceau avec mon fils dans mes bras tant que je vivrai...»

Il y a combien de temps... Mais je pense toujours: «Comment ont-ils pu s'entendre, Marfa et mon père? Comment?... »

Et je pense aussi :

«Pourquoi ne se sont-ils pas mariés en s'entendant comme ça?»

– Alors, il n'y aurait pas de toi... – le « grand pin de papa » gémit.

*Переклад французькою
Лесі Бондар, Вікторії Куликової,
Анни Ніколайчук, Софії Оніщук*

Суспільне ТБ **Документальний фільм-розслідування¹** **ЩОДЕННИК ВЦІЛІОЇ / SURVIVOR'S DIARY**

Англійські субтитри від 02:00 до 24:10

На Чернігівщину російські війська зайшли 24 лютого 2022 року з Білорусі та Росії. На їхній техніці – великі білі кола, їхня дорога – на Київ. Бої за Київ та Чернігів триватимуть до 1 квітня. Кожне з окупованих сіл та міст переживе цей час по-своєму.

On February 24, 2022, Russian troops entered Chernihiv region from Belarus and Russia. There were big white circles on their vehicles, and they were moving to Kyiv. The battles for Kyiv and Chernihiv continued until April 1. Each of the occupied villages and towns survived this time in its own way.

¹⁷ Zinkiv – une ville dans la région de Poltava, célèbre pour ses foires

¹⁸ Joueurs de bandoura – chanteurs folkloriques ukrainiens, honorés par le peuple ukrainien

¹⁹ lieu d'exil des Ukrainiens qui étaient en désaccord avec le régime politique de l'Union soviétique

Село Ягідне, що за 15 кілометрів від Чернігова, переживає і досі.
The village of Yahidne, 15 km from Chernihiv, is still trying to recover after the occupation.

У снах, у лікарняних процедурах, у спогадах та спробах позбутися відчуття, що ти – в'язень концтабору. У спробах вірите в те, що це ніколи не повториться. Ми вперше потрапили у Ягідне через чотири місяці після деокупації, щоб зібрати докази чергового воєнного злочину росіян і встановити військових, причетних до нього.
Local residents are trying to recover in their nightmares, during medical treatment, in memories and attempts to get rid of the feeling that you are a prisoner in the concentration camp. They try to persuade themselves that it will never happen again. We first came to Yahidne four months after the de-occupation to collect evidence of another Russian war crime and identify the military involved in it.

Іван Польгуй, житель Ягідного Чутно, як гримить, гуркотить все. Техніка важка йшла. Поряд ж тут, 100 метрів, вулиця наша. І вони, як з лісу виїхали, зразу розмістилися біля школи. Повз школу свою техніку поставили і вздовж дороги.

Ivan Polhui, Yahidne resident It could be heard how everything was thundering and rumbling. Heavy military vehicles were coming. Our street is here, just 100 meters. They came out of the forest and stopped near the school. They put their vehicles near the school and along the road.

Валерій Польгуй, житель Ягідного Перші їхали тувинці. І це їхало дуже багато техніки. Їдуть вони і стріляють. Ну, таким чином вони не те, що прицільно стріляли по будинках, вони по верху стріляли. Ну, чіпляли і дахи, і все чіпляли. Просто, щоб налякати людей, щоб люди сховалися, щоб ніхто не чинив опір.

Valerii Polhui, Yahidne resident The Tuva people were the first to come. There were a lot of vehicles. They were coming and shooting. They did not try to target the houses; they were just shooting, damaging roofs and buildings. They wanted to scare people, so that people hide, so that no one resists.

Валентина Данілова, жителька Ягідного Бачу, потихеньку пробираються ці БТри чи... Я не знаю навіть, БТри, напевно. Їдуть так тихенько-тихенько. Я одразу подумала, що наші. Думаю, може укріплювати будуть. А тут повертає, на боці бачу кола. Я зрозуміла, що це росіяни.

Ми чекали їх із Чернігова, що вони будуть з Чернігова заходити, але вони зайшли зовсім з тилу, виходить. До сусідки знизу вони зайшли через вікно, розбили вікно і зайшли. Двері відкрили, на першому поверсі виламали двері. Потім піднялись на наш поверх – сусідки виламали двері, бо там дерев'яні. Ну, а у наші стукали, стукали – не відкривають. Ну, я думаю, все, може, залишать нас і підуть. Ні, не залишили.

Valentyna Danilova, Yahidne resident I saw these armored personnel carriers coming...Or may be other type of military vehicles, I can't say for sure. They were coming slowly. At first, I thought they were ours [Ukrainians]. I thought they came to reinforce the defense. Then I saw white circles on the sides. I realized they were Russians.

We expected they could come from Chernihiv direction, but they arrived from the opposite side. They entered the apartment of my neighbor through the window, broke the window and entered. Then they broke the door on the first floor. Then they went upstairs to our floor, broke the neighbors' door because it was made of wood. They knocked on our door again and again, but we did not open. I hoped they would leave us alone and go away. They didn't.

Ольга Меньяйло, жителька Ягідного «Сідайте в машину, ми вас відвеземо до школи. Там безпечно, а тут дуже небезпечно залишатися». Кажемо: «Та у нас теж нормально тут, нормальний у нас погріб». «Ні, тут не можна. Тут не можна, вам треба йти в підвал». У нас виходу вже не було ніякого іншого.

Olha Meniailo, Yahidne resident «Get in the car; we will take you to school. It is safe there, and it is very dangerous to stay here.» We said, «But it's ok here, we have a good basement.» «No, you can't stay here.» We had to go.

Любов Іващенко, жителька Ягідного «Ще є хто?» Ми кажемо: «Бабуся там сидить, вона не може вийти». Оце отак гранату витягнув: «Зараз буду кидати гранату туди». Я кажу: «Не треба». А вона вже ж, правда, навкарачки почала. Аж він побачив, що вона дійсно не може вийти. Тачку бігом витягли, її на тачку посадили – і вперед туди. Вони самі потягнули її туди. Ну, це так вони нас і заперли.

Liubov Ivashchenko, Yahidne resident «Is there anyone else here?» We said, «Grandma [an elderly woman] is staying there, she can't move.» He took the grenade, «I will throw the grenade there.» I said, «Don't do it.» At that moment, she started crawling on all fours. He realized that she really couldn't walk. They brought a wheelbarrow and

put her in it. They dragged the wheelbarrow themselves. That's how they locked us up.

Владислав Польгуй, житель Ягідного Вони обшукали повністю, до трусів роздягнули. Дивились, чи труси військові. Татуювання дивилися. Сказали, що збирайте речі і підємо у підвал. Ну, все, пішли в підвал, а там, в підвалі, уже все село, вважай.

Vladyslav Polhui, Yahidne resident They searched us completely, stripping down to the underwear. They checked whether we had military underwear. They examined at tattoos. They said to collect things and go to the basement. We went to the basement, and the whole [population of the] village was already there.

ЩОДЕННИК: 5 березня. Шкільний погріб. Нас забрали десь о 15-й годині. Ми знайшли місце на лавочці в коридорі. Хотіли нас поселити в кімнаті з дитям, але ми відмовилися, бо там дуже душно.

DIARY March 5. School basement. They took us around 3:00 p.m. We found a place on a bench in the corridor. They wanted to accommodate us in a room with a child, but we refused because it was very stuffy there.

Ольга Меньяйло, жителька Ягідного Дуже багато людей. Таке враження було, що вже все село, а виявляється, не все. 5-го числа вони всю нашу вулицю туди вони стягнули, а 6-го ще з першої вулиці приводили людей. Нам місце дісталось у коридорі. Ми зайшли туди, зазирнули у той спортзал, у найбільшу кімнату, – там пекло. Отак заходиш і перше враження, що ти заходиш в пекло.

Olha Meniailo, Yahidne resident There were a lot of people. It looked like the whole village, but it turns out not all. On March 5, they brought all people from our street there, and on March 6, they brought people from the first street. We got a place in the corridor. We went there, looked into the gym, which is biggest room, – it was hell. I mean when you enter the first impression is that you are entering hell.

Оце – найбільша кімната.

– Це ви тут були?

– Тут були ми. Тут було 136 людей і 39 дітей. Отак спали. Якщо ноги набрякли, то треба було встати і годину чи скільки постояти, щоб ноги трохи відійшли. І далі сідали знову. Ось тут ми позначали, скільки людей. У цій кімнаті було 18 дорослих, 5 дітей.

This is the biggest room.

Were you here?

We were here. There were 136 adults here and 39 children. We slept this way. If the legs got swollen, people got up and stood for an hour or so, so that the legs recovered a little. Then they sat down again. Here we marked the number of people. There were 18 adults and 5 children in this room.

Владислав Польгуй, житель Ягідного Два дитячі ліжечка стоять, збиті, двоповерхові. Зверху спали там сестри мої, а знизу спав я, сестра і подруга. Вони спали прямо на ліжках, а я посередині, якраз на цьому, на стику. І тут були повністю синяки на боках, і на спині синяки були. І теж скручений повністю. Найважчим було... Ну, не знаю, якось морально це сприймати: невідомо було, що буде через 10 хвилин.

Vladyslav Polhui, Yahidne resident Two children's bunk beds stood here. My sisters slept up, my sister, our friend and I slept down. They slept on the beds, and I was in the middle, on the junction. I constantly had bruises on my sides and back. I felt like paralyzed. The most difficult thing psychologically was that we did not know what would happen in ten minutes.

ЩОДЕННИК: 6 березня. Ледве дочекалися ранку. Туалетні відра всюди повні. День перебули. У нас ще була картопля – роздали її сусідам. Вони ще приводять людей. Попритягували бабів, дідів, стало ще тісніше.

DIARY March 6. We could hardly wait for the morning. Toilet buckets were full everywhere. We survived a day. We had potatoes and gave them to our neighbors. They [Russians] brought more people. They brought the elderly, and it became even more crowded.

Валерій Польгуй, житель Ягідного Я зараз вже спілкуюся з Михайла-Коцюбинського, Шестовиці – то вони там по хатах майже не жили, вони жили на полі, у лісі там. У Михайло-Коцюбинському вони містечко ціле зробили у лісі. А тут дуже багато саме жили у будинках. Самі сховалися по наших хатах, нас зігнали до підвалу, зробили штаб і таким чином намагалися, мабуть, нами прикриватися.

Valerii Polhui, Yahidne resident I spoke to people from Mykhailo-Kotsiubynske and Shestovythis [villages] – they [Russians] did not stay in homes, they stayed in the fields and forests. In Mykhailo-Kotsiubynske, they set up a big camp in the forest. But here, they lived in houses. They stayed in our homes, brought us to the [school] basement and made a headquarters [in the school], and thus tried to hide behind us, apparently.

Андрій Просняк, начальник слідчого відділу УСБУ в Чернігівській області Ми думали, що такого не буває.

Andrii Prosniak, head of the investigative department of the Security Service of Ukraine in Chernihiv region We couldn't imagine such things would happen.

Сергій Крупко, прокурор відділу Чернігівської обласної прокуратури Ви розумієте, ситуація із селом Ягідним і той «концтабір», який влаштували російські військові із людьми села цього, – це на цей момент єдиний випадок на всю Україну, де було влаштовано таке масове скупчення людей в одному приміщенні. І використання цих людей як живого щита для захисту свого ж штабу, який вони організували на інших поверхах школи. А люди сиділи у підвалі.

Serhii Krupko, prosecutor of Chernihiv region Prosecutor office You see, the situation with the village of Yahidne and the «concentration camp» that the Russian military set up for the locals is currently the only case in Ukraine when so many people were held together in one premises. These people were used as a human shield to protect their [Russian] headquarters, organized on the other floors of the school. People were held in the basement.

Валерій Польгуй, житель Ягідного На другому поверсі сидять люди, працює на подвір'ї школи генератор. Стояла машина зв'язку їхня, БТР, повністю обвішена антенами. На подвір'ї встановили школи здорову таку щоглу антенну. Від генератора до пункту зв'язку йдуть кабелі, йдуть туди, на другий поверх. Я потім розумію, що вони сидять, командування їхнє сидить зверху, а ми перебуваємо у підвалі.

Valerii Polhui, Yahidne resident They [Russians] were stationed on the second floor, an electricity generator was working in the school yard. There was their communication vehicle, an armored personnel carrier, completely hung with antennas. A big antenna mast was installed in the school yard. There were electricity cables going from the generator to the communication point on the second floor. Then I realized that their command were upstairs, and we were in the basement.

Андрій Просняк, начальник слідчого відділу УСБУ в Чернігівській області У цьому випадку ми прекрасно розуміємо, що тримати таку кількість людей у підвалі жодної воєнної потреби, крім як захисту свого штабу з використанням їх як живого щита,

не було. Це, ну, якщо можна так сказати, це хрестоматійний приклад.

Andrii Prośniak, head of the investigative department of the Security Service of Ukraine in Chernihiv region In this case, it is perfectly clear that there was no military need to keep such a number of people in the basement, except for the protection of their headquarters using people as a human shield. This is, if I may say so, a classic example.

ЩОДЕННИК: 6 березня. Сказали зібрати всі мобілки і віддати. Збирали солдати з автоматами. Від задухи і стресу психіка у людей не витримує. Одна баба воювала всю ніч. Було дуже трешово. Всі на межі. Ввечері привезли молоду жінку з Іванівки з дитям однорічним. Поранена в голову. Каже, що їхала з чоловіком і двома дітьми, коли їхню машину підбили. Чоловік і їхня 12-річна дочка загинули. Вона сама ховалася добу у конторі радгоспу.

DIARY. March 6. They told to collect and hand over to them all the mobile phones. Soldiers with machine guns collected [mobile phones]. People's psyche cannot withstand suffocation and stress. One woman was restless all night. It was real trash. Everyone is on edge. In the evening, they [Russians] brought a young woman from Ivanivka [village] with a one-year-old child. She is wounded in the head. She says that she was driving with her husband and two children when their car was shot at. The husband and their 12-year-old daughter died. She hid herself for a day in the farm office.

Валентина Данілова, жителька Ягідного Дитина була, вона сама була закривавлена. Каже, ножничками навіть волосся довелося обрізати, бо так злиплося від крові, що не можна було навіть розчесати. Вона прийшла, вона розказує про це. Я розумію, що у мирний час, у мирний час це була б істерика, це було б, я не знаю що, я не можу розказати вам, що могло б бути. А у неї – так рівно: нема ні сліз, нема ніякої... Ви знаєте, так: що воля, що неволя – все одно. Отаке...

Valentyna Danilova, Yahidne resident Both she and her child were covered with blood. She says that she had to cut hair with scissors, because it stuck so much with the blood that it was impossible to comb it. She came and started telling about it. I realize that in peacetime she would go off into hysterics, I just can't imagine how it would look like. But she was so even: there were no tears, there were no [emotions]... This trauma left her emotionless.

Ольга Меняйло, жителька Ягідного У страшенному онімінні, отупінні, в шоці всі сидять. І духота страшена, дихати нема чим, спека. Ну, взагалі нас там тримали, ну, гірше, як бидло. Ми казали: скотину у хліві тримають і то якесь... Простір же ж треба для скотини. Не загнали ж отак корову, щоб тільки для корови місце і все. Вже все ж таки, щоб і повернутися тій корові було де, щоб лягти було де. А нас зігнали, і не те, щоб там повернутися, а отак, як сидиш, оце все твоє місце. Все. Більше у тебе місця ніякого нема.

Olha Meniailo, Yahidne resident Everyone was in a terrible stupor, in a shock. And it was so stuffy, there was no air to breathe, it was so hot. In general, they kept us there in conditions worse than for cattle. We used to say that cattle in the shed had better conditions. Cattle need enough space. You can't keep a cow in a place when there is no room to turn or lie down. But we did not have space to turn in any side, we had space just to sit in one position. That's all. You don't have any extra space.

Валерій Польгуй, житель Ягідного Спочатку я ж теж не знав, що це там Клен. Я звернувся до нього, кажу: «Розумієте, - кажу, - тут нас дуже багато, всі хочуть, - кажу, - їсти. І це у будь-якому випадку потрібно ухвалювати рішення якесь». Він мені відповів, що «мене оці всі вже втомили. Багато людей, кожен підходить з цим питанням. Треба, щоб хтось, щоб до мене підходила тільки одна людина». А я кажу: «А як мені вас шукати?» «Мій позивний – Клен». Показав нам місце, де можна розпалювати багаття, але сказав: «Невеличке, щоб диму взагалі не було. Якщо я побачу, що буде йти дим, більше не дозволю». І так з цього часу започаткувалася наша кухня.

Valerii Polhui, Yahidne resident At first, I did not know his name was Klen [Maple]. I addressed him and said, «You see, there are so many of us here, and everyone wants to eat. You need to do something.» He answered to me, «I'm tired of you all. So many people and everyone approaches me with this question. I want only one person to address me.» I asked, «How can I find you?» «My nickname is Klen.» He showed us a place where we could light a fire, but said, «A small fire, so that there is no smoke at all. If I see smoke, I will not allow it anymore.» That's how our cooking began.

ЩОДЕННИК: 7 березня. У коридорі, де ми, – 34 людини. У сусідній маленькій кімнаті – 24. Надвечір привезли ще сімох. Лягти людям ніде. Почали водити з супроводом додому. І люди навезли продуктів. У великих дитсадківських каstrулях наварили супу.

DIARY March 7. There are 34 people in the corridor where we are. There are 24 in the small room next door. In the evening, seven more were brought in. People have nowhere to lie down. They [Russians] began to escort people to their homes. And people brought food products [from homes]. We cooked soup in large kindergarten pots.

Іван Польгуй, житель Ягідного 200-грамовий стаканчик неповний – це на двох дорослих поїсти. Вважай, місяць. Два тижні – трохи більше – хліба взагалі не бачили ми. Хліба не було. Ну, з водою трохи так проблематично, але потрохи дозволяли піти десь там з колодязя зачерпнути. Ну, самі просилися, щоб піти води набрати.

Ivan Polhui, Yahidne resident A not full 200-gram cup was a portion for two adults to eat. For almost a month. For two weeks, even a bit more, we did not have bread at all. There was no bread. Water was also a problem, from time to time they [Russians] allowed us to bring it from the well. We asked their permit to get some water.

Валентина Данілова, жителька Ягідного Якось було так страшно, що загубиш дні, і вирішила писати. Сьомого вранці оце ж написала перший день, потім 4,5,6-те додала. І кожного ранку просиналися десь о 5-6 годині, писала число, яке почалося. Тут хлопчик, п'ять років, казав: «Бабо Валю, а ти написала число вже чи не написала?» Кажу: «Написала вже». Або: «Якщо не написала, то пиши».

Valentyna Danilova, Yahidne resident I was scared to lose the count of days and decided to write them down. On March 7 morning I wrote the first date, then added March 4, 5 and 6. Every morning I woke up at about 5-6 am and wrote down the date. There was a 5-year-old boy here who asked me, «Grandma Valentyna, have you written down the date yet?» I answered, «Yes, I have» or «If I haven't, then you do it.»

Іван Польгуй, житель Ягідного По-перше, тут не було умов для життя. Кисню почало не вистачати. Людина глузд втрачала. І кричали, і верещали, і як кажуть, з розуму сходили. А перед тим людина вже трохи це... Ми вже знали, що вона до ранку не доживе.

Ivan Polhui, Yahidne resident There were no living conditions here. There was not enough oxygen. People were going mad. They cried and screamed; they were going crazy. There was a feeling... We knew that a person would not live to see the morning.

ЩОДЕННИК: 9 березня. Перші померлі. Помер Музика Дмитро Павлович. Дозволили завести додому найстаріших бабів. Завезли сусідкину бабу, і я зайшла до себе додому. Хату ще більш перевернуто, багато чого нема. Дізналася, що наші коти є за диваном. Кинула туди м'яса і каші. Вони були в хаті. На столі – сковорідка зі смаженими яйцями, якийсь згорілий чайник, але коти обоє вдома. На площадці стоїть тандир, вони там щось готували. Вночі у шкільний погріб завалився п'яний солдат. Переклацував затвором довго. Потім гранатою грався.

DIARY March 9. The first deaths. Dmytro Pavlovych Muzyka died. They [Russians] allowed the oldest women to be taken home. We took home my neighbor's grandmother, and I entered my house. Everything was upside down, and many things were missing. I found our cats behind the sofa. I gave them meat and porridge there. They [Russians] were/had been in the house. There was a pan with fried eggs on the table, a burnt kettle, but both cats were at home. There was a tandoor there; they cooked something there. At night, a drunk soldier came to the basement. He clicked the gunlock for a long time. Then he played with a grenade.

Валентина Данілова, жителька Ягідного Як почали копати ці ями навколо, то думали, що вони для нас. Страшно було. Щоб не забути, першого у селі розстріляли Толю Янюка. Багато людей похованих було. Повідкопували. Когось впізнали, когось знали.

Valentyna Danilova, Yahidne resident When they started digging the pits around, we thought they were for us. It was scary. Anatolii Yaniuk was the first to be shot in the village. Many people were buried. There was exhumation. Some people were identified, others not.

Валерій Польгуй, житель Ягідного До нас заводять двох хлопців. Не військових, цивільних. Десь їх спіймали у лісі, десь вони там проходили, і їх спіймали, привели до нас у підвал. Потім їх забирають для допиту. Їх не було десь пів години, хвилин 40 не було. І потім заводять, знову завели до нас, до підвалу. Потім проходить хвилин 10, їх виводять. Було чути постріли, і їх не стало. Потім привели чоловіка з сусіднього села. Мене кличуть з підвалу. Я виходжу, сидить чоловік – очі зав'язані, руки за спиною зв'язані. І мене питають: «Це ягіднянець?» Я кажу: «Я вам не можу сказати, тому що у Ягідному багато людей, багато хто до родичів приїздить». «Все, я тебе почув».

– Це хто?

– Клен. Назад мене заганяють у підвал, і після цього я того чоловіка більше не бачив. Його потім теж знайшли.

Valerii Polhui, Yahidne resident They [Russians] brought two young men here. Not military, civilians. They caught them somewhere in the

forest and brought to the basement. Then they took them for interrogation. They were absent for 30-40 minutes. Then they [Russians] brought the guys to the basement again. Ten minutes passed and they were taken out. Shots were heard, and they were gone. Then they brought a man from a neighboring village. They [Russians] called for me. I went out, a man was sitting blindfolded, and his hands were tied behind his back. They asked me, «Is he from Yahidne?» I said, «I don't know, there are many people in Yahidne, many people come to visit their relatives.» «I've got it.»

Who said that?

Klen. I was brought back to the basement and I haven't seen that man any more. He was found [dead] then.

Сергій Крупко, прокурор відділу Чернігівської обласної прокуратури Там це умисні, фактично, вбивства відбулися. Вони розслідуються в рамках окремих кримінальних проваджень, і по кожному із потерпілих, вбитому або закатованому, у нас окреме кримінальне провадження ведеться.

Serhii Krupko, prosecutor of Chernihiv region Prosecutor office In fact, these were premeditated murders. Each is being investigated as a separate criminal case, and we have a separate criminal case for each of the victims, killed or tortured.

ЩОДЕННИК: 10 березня. Погано Індиловому діду. Солдати допомогти не схотіли. Сказали, що нема в них ліків для такого віку. О 4-й вечора дід помер. Померла і Нікуліна. Всі кашляють, болить горло, у багатьох температура.

DIARY March 10. Indylo's grandfather felt bad. The soldiers did not want to help. They said that they didn't have medicine for that age. At 4 pm the grandfather died. Nikulina also died. Everyone coughs, sore throats, and many have a fever.

Валентина Данілова, жителька Ягідного Через деякий час почали кашляти ми всі. І ми розуміли, що це від от тієї пилюки, від цього всього, що підіймалося, від нестачі кисню. Тому що стільки людей дихали постійно, не було ніякої вентиляції, і це ми відходами своїми дихали.

Valentyna Danilova, Yahidne resident After a while we all started coughing. We understood that it was because of the dust, these conditions and lack of oxygen. So many people were breathing [in the same place] with no ventilation; we were breathing in our own waste.

Іван Польгуй, житель Ягідного В основному у цій кімнаті всі помирали. Добре, якщо зранку помре і протягом дня дозволу доб'ємося, щоб перенести у котельню туди, на вулицю винести. Труп

той. А так, як людинка вдень чи звечора померла, дітки граються, і біля діток покійник, вже труп півдоби чи стільки може лежати. І всі діти це бачать, і всі це знають і розуміють. А потім вже туди, у котельню, виносили і там складали один на одного. Трупів три-чотири збереться там, тоді просимо дозволу, щоб на цвинтарі похоронити, відвезти туди тачкою.

Ivan Polhui, Yahidne resident Almost everyone died in this room. If a person died in the morning, during the day we could get permission to move the body to the boiler room or take a corpse outside. If a person died in the afternoon or in the evening, the children were playing, and the deceased, a corpse, could lie near the children for half a day or so. And all children saw this, all knew and understood that. Then we took bodies to the boiler room and stacked them on top of each other there. When there were three or four dead bodies, then we asked for permission to bury them in the cemetery, to take them there in a wheelbarrow.

ЩОДЕННИК: 13 березня. Прилетіло в двір школи. Серйозно поранило Сорокопуда Сірожу в лопатку, його перев'язали, але йому потрібна була операція. Кололи знеболювальне. Ніч дитина сиділа у погребі. Ще легко поранили у ногу Сашу. Перед закриттям увечері померла Поля Макатер, і її зразу винесли у котельню. Сорокопуда Сірожу відвезли у госпіталь, у Вишневе. Так сказали.

DIARY March 13. A projectile hit the schoolyard. Serhii Sorokapud was seriously wounded in the shoulder blade; he was bandaged, but needed an operation. He got the painkiller injections. The child was staying in the basement the whole night. Sasha was also slightly wounded in the leg. Before we were locked in the evening, Polia Makater had died, and she was immediately taken to the boiler room. Serhii Sorokopud was taken to the hospital in Vyshneve [village]. So they [Russians] said.

ЗА КАДРОМ: Вишневе – одне з сіл Чернігівщини, яке було під окупацією. У підвал тутешнього дитсадка та на місцеву пилораму російські військові привозили на допит затриманих українців. Є свідчення про катування і докази вбивств. На пилорамі ми знаходимо зірвані з дошок пошани портрети атовців, а після кількогодинних пошуків серед смітника, у який росіяни перетворили виробничі приміщення, – документ. Це відомість зв'язку, датована 6-м березня. Днем, коли російські військові закінчували зганяти людей у підвал в Ягідному. Цей документ згодом допоможе нам встановити підрозділи, військовослужбовці з яких вчинили воєнний злочин.

Vyshneve is one of the villages in Chernihiv region that was under occupation. The Russian military brought detained Ukrainians to the basement of the local kindergarten and to the local sawmill for interrogation. There is evidence of torture and murder here. At the sawmill, we found the portraits of Ukrainian soldiers torn from the boards

of honor. After several hours of search among the garbage, with which the Russians had filled the sawmill, we found a document. This is a communication report dated March 6. This is the day when the Russian military finished driving people to the basement in Yahidne. This document will later help us identify the military units to which belonged the servicemen who committed the war crime.

Валентина Данілова, жителька Ягідного До нас у кімнату заходив російський військовий, у нього позивний був Глухий. Він був і у Грузії, він був і у Сирії, він був і на Донбасі два роки. Я кажу: «От, а казали, що росіян немає». А він два роки там воював. Був ще Клен і Павук. Оце ці три позивні я пам'ятаю.

Valentyna Danilova, Yahidne resident A Russian soldier came into our room, his nickname was Glukhoy [Deaf]. He had been in Georgia, in Syria, and in Donbas for two years. I said, «Oh, they said there were no Russians [in Donbas].» But he fought there for two years. There were also Klen and Pauk [Spider]. I remember these three nicknames.

Валерій Польгуй, житель Ягідного Щодо Клена. Він... Співчуття у нього майже немає. Ситуація така була з дитиною, коли двомісячна дитина, яка перебувала з нами у підвалі, вона, коли виходила на вулицю, то не розплющувала очі, тому що для неї це було дуже яскраве світло. Вона не розвивалася. І коли я підійшов до нього і кажу: «Дитина може залишитися з інвалідністю, – кажу, – вона не розвивається нормально. Вона тут перебуває у підвалі: нормального харчування немає, вітамін D не отримує», - кажу. «А що я зроблю? Це ж війна. А що ти хотів? У тебе є генератор? То став». «Так у вас, - кажу, - от генератор є». «У нас цей генератор заледве штаб забезпечує».
– Як ви оцінюєте його роль у тому, що сталося?
– Як одну з найголовніших. Одну з найголовніших ролей. Мабуть, навіть найголовнішу роль, тому що Павук, який був вищий за званням, але не знаю за посадою, він більш був адекватний.

Valerii Polhui, Yahidne resident About Klen. He... He has almost no sympathy. There was a situation with the child, a two-month-old baby who was with us in the basement. When the baby was brought outside, she did not open her eyes, because the light was very bright for her. The baby was not developing. Then I approached him and said, «The baby may become disabled, she is not developing normally. She is here in the basement, not getting normal nutrition and not receiving vitamin D.» [He answered,] «What can I do? This is war. What do you want? Do you have a generator? Then put it.» «You have a generator,» I said. «This generator is hardly enough to provide [with electricity] the headquarters.»
- How do you assess his role in what happened here?

- As one of the most important. One of the most important roles. Probably, even the most important role, because Pauk who was higher in rank, though I don't know his position, was more adequate.

ЩОДЕННИК: 15 березня. У них – рокировка. Частина їде з награбованим. Нові з'явилися. Частіше заганяють у погріб. Їмо в погребі. Порція на двох. Вранці каша була з соляркою, не їли. В залі там вічна війна за місце. Ми згадували дитячі пісеньки з мультфільмів, мріяли, як наваримо велику каструлю борщу і насмажимо велику пательню картоплі на весь будинок, коли вони підуть.

DIARY March 15. They have a rotation. Some leave with the looted things. New ones appeared. We are more often driven to the basement. We eat in the basement. One portion for two people. In the morning, the porridge was with diesel fuel, we did not eat it. In the gym, there is constant fight for space. We recollected children's songs from cartoons, dreamed of how we would cook a big pot of borscht and would fry a big pan of potatoes for the whole house when they [Russians] are gone.

Владислав Польгуй, житель Ягідного Відрізнялися дні лише тим, що сильніше обстрілювали або не так сильно обстрілювали. І як випускали теж. Бувало таке, що можуть випустити на дві години. А бувало таке, що випустили хвилин на 20, на 15, загнали всіх зранку і все, до наступної доби не виходили. Не випускали.

Vladyslav Polhui, Yahidne resident The days differed only in the intensiveness of shelling. And for how long we were allowed outside. It happened that they could let us outside for two hours. And it happened that they let us out for 20 or 15 minutes, then drove everyone back [to the basement] in the morning and we did not come out until the next day. They did not allow us out.

Валентина Данілова, жителька Ягідного Дуже принизлива була така річ, як туалет. Ну-от спробуй людині не сходити з 7 вечора до 7 ранку або до 8-ї, або до 9-ї, або до 10-ї, або й до обіду. Було таке, що якщо о 7-й закрили, то можуть відкрити нас в обід. А ви ж розумієте, що це стільки людей. У моїй кімнаті було 39 людей. Я сиділа біля дверей, там, де календар свій вела, і біля мене стояло відеречко, на яке ходили всі люди у кімнаті. Це не можна ні заховатися ніде. От так простирадлечко тримали вдвох, щоб люди могли сходити на відеречко. Одразу було дуже соромно, якимось у мене мати навіть не хотіла пити воду, казала: «Я не буду пити, бо я не можу, мені соромно ходити до туалету». Якщо дітки ще ходили до туалету спочатку, це було якимось, знаєте. Ну, діти є діти. А коли жінки і чоловіки – це... Я не знаю... Це так принизливо, це так. Це соромно було. Соромно було

перед людьми, що тобі треба щось зробити і повна хата людей. І запахи ж ці.

Valentyna Danilova, Yahidne resident A toilet was a humiliating procedure. How can a human being do without toilet from 7 pm till 7 am, or 8 am, or 9 am, or 10 am, or even till lunchtime? It happened that they [Russians] locked us at 7 pm and let out at lunchtime. And so many people stayed there. In my room, there were 39 people. I was sitting by the door, where I kept my calendar, and next to me, there was a small bucket, which all people in the room used [as a toilet]. It could not be hidden. Two people were holding a bed sheet so that another person could use the bucket. At first, it was very embarrassing, my mother even refused to drink water, she said, «I won't drink, because I can't, I'm ashamed to go to the toilet.» Kids used the bucket from the very beginning, but they are children. Children are children. But men and women... It was so humiliating. We were ashamed. We were ashamed to do it in front of other people, in the room full of people. And it smelled.

ЩОДЕННИК: У котельні лежить баба Музичиха, мертва. Люди там гріють воду, переодягаються і так далі. Вже ніхто не звертає на це увагу. 18 березня. Вночі приходив солдат в погріб, розказував, що Чернігів уже не бомблять, незабаром все закінчиться і він стане мером Ягідного, і ми незабаром тут все відбудуємо.

DIARY The body of old Muzyka lies in the boiler room. People heat water there, change clothes and so on. No one pays attention to it anymore. March 18. At night, a soldier came to the basement, he told that Chernihiv was no longer bombed, that soon everything would end and he would become the mayor of Yahidne, and we would soon rebuild everything here.

Іван Польгуй, житель Ягідног Що з нами далі буде – це ні в кого ніякої надії, ніхто ні на що не надіявся. Чи нас випустять, чи кудись далі переведуть, чи поведуть десь як щит живий, прикритися. Якщо вони не можуть до Чернігова добратись, до Количівки, так ми тут і думали: вивезуть, щоб їм дорога була зелена. Жили тією надією, щоб день проспати, ніч прожити. Отак однією надією, щоб вижити, щоб вийти звідси живими.

Ivan Polhui, Yahidne resident No one had any hope for what would happen to us, no one hoped for anything. [We didn't know] whether they would release us, or would transfer us somewhere, or would use as a human shield to protect themselves. If they couldn't get to Chernihiv, to Kolychivka, we thought they would take us to open the way. We only hoped to live another day and night. The only hope was to survive, to get out of here alive.

*Переклад англійською
Дмитра Аладька*